

Кристина Резворович
завідувач кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЄВО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ» ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ РІВНОСТІ ГЕНДЕРНИХ ПРАВ

Нормативно-правова база більшості країн, перш за все, має складатися із правових приписів, що захищають права та свободи людини, а також базуватися на основоположних принципах, зокрема на засаді рівності, незалежно від будь-якої ознаки. Не є винятком й Україна.

Саме тому, не є дивним те, що питому вага правових актів, які регулюють ці питання, є об'ємною. Основою, одним із трьох китів, без яких закон є по суті мертвим є його поняттєво-категоріальний апарат. Хоча, на перший погляд, він стосується лише теоретичних питань і безпосереднього впливу на ефективну правореалізацію немає, проте це не так. Коректно, змістовно і логічно сформульоване поняття дає змогу здійснити правильне правотлумачення, а отже, й правильне застосування положень на практиці.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» є основоположним нормативно-правовим актом, спрямованим на досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства та ліквідації дискримінації за ознакою статі [4, с. 131]. Проте є у ньому дефекти, що власне стосуються недосконалості поняттєво-категоріального апарату.

Основою поняттєво-категоріального апарату Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» є такі поняття як «гендерна рівність», «рівні права жінок і чоловіків», «рівні можливості жінок і чоловіків». Варто приділити їм окрему увагу.

Так, у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» гендерна рівність трактується як «рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства» [6].

Водночас, у юридичній літературі «гендерна рівність» та «рівні права жінок і чоловіків» переважно трактуються як тотожні поняття. Зокрема, І. Суслєва та О. Голуб під гендерною рівністю розуміють досягнення рівних прав та можливостей між чоловіками та жінками в усіх сферах життєдіяльності [7, с. 153]. Деякі науковці зазначають, що це рівноправний статус жінки та чоловіка [2, с. 8]. У законодавчому визначенні поняття «гендерна рівність» також згадується конструкція «рівний правовий статус жінок і чоловіків» [6].

Як відомо, правовий статус особи включає в себе систему прав та обов'язків особи. Так, до прикладу, М. Вітрук визначає правовий статус як систему юридичних прав, свобод, обов'язків і законних інтересів у їх єдності, основу чи ядро правового становища [5, с. 31].

Отже, не є логічним у дефініції використовувати поняття «рівні можливості», тобто частину цілого поняття «рівні права», а також «правовий статус» як рівні права, обов'язки і законні інтереси.

Водночас, аналіз Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» дає можливість зробити висновок, що у ньому, по-перше, не згадується про рівні обов'язки чоловіка та жінки як елементу правового статусу. По-друге, у статтях цього нормативно-правового акту використовується лише конструкція «рівні права та можливості жінок і чоловіків», без їх розподілу на рівні права та рівні можливості. Законодавець також використовує термін «гендерна рівність» як синонім до терміну «рівні права та можливості жінок і чоловіків». Наприклад, у ч. 1 ст. 3 аналізованого Закону вказано, що «державна політика щодо забезпечення *рівних прав та можливостей жінок і чоловіків* спрямована на: утвердження *гендерної рівності* ...». Можна зробити висновок, що у цій статті поняття гендерної рівності є вужчим від поняття «рівні права та можливості жінок і чоловіків», і навпаки – у ст. 4. У ст. 1 цього Закону законодавець дає визначення поняття «гендерно-правова експертиза» як «аналіз чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу *забезпечення рівних*

прав та можливостей жінок і чоловіків» [6], проте незрозуміло чому тут немає згадки про обов'язки. Таких прикладів можна навести безліч.

Отже, законодавець використовує три різні поняття для позначення одного й того ж явища. Законодавець є непослідовним, що неприпустимо у нормативно-правових актах. Потрібно залишити лише одне визначення «рівні права жінок і чоловіків» (можна у дужках вказати й «гендерна рівність», наголошуючи на їх тожності), або ж не використовувати ці поняття як тотожні, додавши нормативно-правові приписи, що стосуються інших елементів правового статусу особи.

Варто також розглянути доцільність використання поняття «позитивні дії». По-перше, у міжнародній правозахисній системі такі дії називають «особливими заходами», у праві ЄС – «тимчасові спеціальними заходами». І це не безпідставно, оскільки термін «позитивні дії» є оціночним поняттям.

У тлумачному словнику «позитивний» означає: 1) який виражає, містить у собі згоду, стверджує що-небудь; ствердливий. Позитивна відповідь; Позитивне рішення // який підтверджує наявність сподіваного, передбачуваного, відповідає очікуваному. Позитивний результат; 2) який заслуговує схвалення; який дає бажані, потрібні результати // який виражає, містить у собі схвалення; схвальний; 3) який має високі моральні якості, властивості; вчинки, діяльність якого викликають схвалення (про людину) // діловий, практичний, статечний; 4) який ґрунтується на досвіді, фактах [1]. Тобто це щось, що важко об'єктивно пояснити, кожен суб'єкт вкладає у термін «позитивний» різне значення.

Окрім того, слушною є думка авторів коментаря до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», що термін «позитивні дії» в міжнародних нормах прав людини використовується ще в одному значенні – «позитивних державних дій» або як їх ще називають – «позитивних зобов'язань». Тому термін «позитивні дії» виглядає двозначним, бо його значення не обмежується тимчасовими спеціальними засобами п.1 Ст.4 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (далі – Конвенція ООН). Рекомендація № 25 Комітету з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок, яка стосується тлумачення п.1 Ст.4 Конвенції ООН, використовує термін «тимчасові спеціальні заходи». У доповіді країн-учасниць про реалізацію Конвенції ООН також потрібно дотримуватися формулювання «тимчасові спеціальні заходи», щоби уникнути непорозумінь. Тому, використовуючи цей термін, необхідно пам'ятати, що в українському законодавстві застосовується термін позитивні дії, значення якого відповідає п.1 Ст.4 Конвенції ООН і означає саме спеціальні тимчасові заходи [3, с. 5].

Також варто було б здійснити типологізацію таких позитивних дій (тимчасових спеціальних заходів), присвятити цьому питанню хоча б одну статтю, без цього законодавче регулювання виглядає неповним.

Хоча аналіз поняттєво-категоріального апарату Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» у цьому дослідженні не є повним, проте уже можна зробити висновок про необхідність перегляду приписів цього Закону. Перш за все, законодавчим суб'єктам потрібно приділити особливу увагу статті 1 аналізованого нормативно-правового акту. Поняттєво-категоріальний апарат Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» потребує погляду в частині зміни, коригування, доповнення, а у деяких випадках – уніфікації з поняттями, що використовуються у міжнародних актах.

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/pozytyvnyj>.

2. Кашаба О. Ю., Щербина І. В. Гендерна рівність як складова демократичного розвитку українського суспільства. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. VI(28). 2018. С. 7-10.

3. Ламах Е., Левченко К., Макійчук Т., Сулова О., Чигрин А. Коментар до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Видавництво Запоріжжя: Друкарський світ. 2011. 168 с. URL: http://wu.cn.ua/files/pdf_public/01_Comments.pdf.

4. Майор М. *Законодавчі засади інституалізації гендерної рівності в Україні. Політичний менеджмент*. 2009. № 6. С. 131

5. Ортинська Н. В. Правовий статус людини: до проблем теоретичного розуміння. *Право і безпека*. 2016. № 3 (62). С. 28-32.

6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.

7. Сулова І. М., Голуб О. А. Гендерна рівність як цивілізаційний вибір України. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2019. № 2. С. 152-156.